

Extrémna cesta k zdravému rozumu

František Gyárfáš

Už sme si akosi zvykli, že život sa točí v kruhu. Deň strieda noc. Leto strieda zimu. V šatníku sa cyklicky obmieňajú priority. Znalci tvrdia, že to nie je kruh, v ktorom sa náš život šinie dopredu. Vraj to je špirála. Vyzerá to ako kruh iba preto, že sme leniví poodstúpiť a uvidieť tretí rozmer.

Ďalej sa už ich hodnotenia líšia. Optimisti tvrdia, že špirála stúpa. Smeruje k šťastiu, k múdrosti, k nirváne, k rajom. Stúpame po rebríku spoločenského postupu. Nehodiace si každý vyškrtne sám. Pre pesimistov je život viac či menej strmý pád. Od mladosti, od zdravia, od krásy. Smer sa zmeniť nedá. Tí úspešnejší iba ovládajú umenie brzdiť. Králi na chvíľu ustrnú na vrchole schodišťa.

Realisti rozprávajú mýtus o Sizyfovi. Veria, že kráčame hore, plní ambícií tlačíme pred sebou svoje osudy. Podchvíľou sa nám vymknú z rúk: vzdelanie nesplní detské sny, rodina nevydrží zdvojený egoizmus, kariéra zakape na neschopnosť, smolu či krach. Človek v podaní realistu si povzdychne a vráti sa na začiatok hry.

Toto všetko vieme. Tušíme. Raz na to prídeme. Sú to iba veľké, abstraktné, a teda vonkoncom neužitočné otázky. Pre našu každodennosť je nepodstatné, či sa osudom sánkujeme, alebo v potu tváre tlačíme do kopca svoje panelákové 3 + 1.

Tak či onak, život trvá dlho. Pre splodenie dieťaťa či náhly zmar stačí zopár sekúnd. Avšak k dispozícii máme v priemere dve miliardy sekúnd. Iba malé deti spotrebujú na hru všetok svoj čas. Jednou z črt dospelosti je poznanie, že väčšinu vecí, ktoré jeden deň začneme, v ten deň nedokončíme. Trvajú týždne, mesiace, roky. A mnohé rozrobené odovzdáme tým, čo prichádzajú po nás.

Naučiť sa prerušiť prácu, vymeniť montérky za civil, ísť domov a až do rána na to nemyslieť, je pre spokojný život neodmysliteľná nutnosť. Mať prácu rád je príjemné. Avšak pokúšať sa dokončiť na jeden šup niečo, čoho rozmerom sú človeko-dni, človeko-mesiace, človeko-roky, či človeko-život je nadutosť, hlúposť a v konečnom dôsledku choroba. Volá sa workoholizmus. Ťažko sa lieči a prináša chronické utrpenie blízkym a trvalé následky na šťastí a paradoxne aj na pracovných výsledkoch postihnutého. Workoholici nekvitnú mnohými farbami.

Extrémne programovanie zakazuje pracovať viac než 40 hodín týždenne. Trest za nedodržanie je strata radosti z práce, znižovanie tvorivosti a kvality. Extrémne programovanie výsmešne dodáva: to chcete s 60 hodinovým pracovným týždňom vydržať celý život?

* * *

Vlastné myšlienky sú jedno z najstráženejších tajomstiev prírody. Ich prezradenie odstraňuje prekvapenie z hier s nenulovým súčtom. Oberá o možnosť nečakaného ťahu. „Čo na duši, to na jazyku“ nepatrí medzi cnosti.

Medzi mlčaním, pravdou a lžou sa zvädza zložité súperenie. Sú v sebe zakliesnené ako jelene v rui. Keď mlčím, trochu sa bojím pravdy a trochu predstieram lož. Keď hovorím pravdu, často ňou zakrývam inú pravdu, klamem o niečom, o čom by som mal najradšej mlčať. A ktorá lož nenesie v sebe tony úprimnosti a priepasti mlčania?

Zhováranie sa sú naše tance. Slovmi sa zvädzame, nimi sa prikrývame pred nepohodou. Komunikujeme si dôležité správy. Avšak medzi nami vždy stoja naši vlastní autocenzori a dekóderi.

Aj keby sme si chceli hovoriť úplnú a čistú pravdu, nie je to možné. My ju nepoznáme. Myšlienky sa v nás rodia. V mnohorozmernej polievke nevedomia sa prevaľujú ako baktérie v evolúcii. Nevidíme ich, necítíme, nevieme ich sformulovať do slov. Čo sa nakoniec objaví v našom vnútornom textovom procesore, sú výstupy z porád, na ktoré naše vedomie nemá prístup. Sú to oficiálne komuniké, ktoré prinášajú hovorcovia centier slasti, strachu a rozumu. Naše vedomie o nich rozhoduje ako zasadanie vlády. Väčšina faktov je už na stole.

Práca je málokedy tak zložitá ako sociálne tance. Domy, ktoré stavíme, sa nedajú postaviť z náznakov, z prísľubov a vzájomných ústupkov. Vyplňanie daňového priznania je jednoduchšie ako rozhovor o láske. Civilizáciu sme vybudovali najmä na jednoduchých počtoch. $23 + 17 = 40$.

Ak pri práci rozmýšľame, postupy nevidno, iba výsledné sumy. Je ťažké robiť skúšku správnosti. Kto sa na to podujme, musí zopakovať celý postup.

Nemožnosť kontroly vedie k pohodlnosti. K preskakovaniu celých sekvencií správneho usudzovania. Čo nevieme, nahradíme z prsta vycucanou konštantou. Často si neuvedomujeme, že sme to urobili. Ani netušíme, koľko z našich prepevných svetov stojí na podobných „výpočtoch“.

Extrémne programovanie zakazuje utajovanie myšlienok. Podľa neho každú prácu, pri ktorej sa premýšľa, musia robiť spolu dvaja. Jeden drží nástroj, nech už je ním počítač či dláto. Ten druhý pozoruje, rozmýšľa a dáva pozor na vedľajšie účinky. Nahlas sa radia o postupe, čo urobiť, v akom poradí a prečo. Obaja majú rovnocenný hlas.

Extrémne programovanie je presvedčené, že dať dva platy za jednu robotu sa oplatí. Pretože takto vytvorené diela sú kvalitnejšie, presnejšie, overenejšie, ako neoveriteľné postupy vychádzajúce z temnôt individuálnej mysle.

* * *

Šach je hra s dlhou pamäťou. V tridsiatom ôsmom ťahu vymyslím zložitú intrigu, ako dostať čiernu kráľovnú do úzkych. Stačí mi pohnúť vežou o tri políčka doprava, zakryť úmysly pravého strelca a povoliť obranu ľavých pešiakov. Urobím to, pyšný na svoj um, keď v štyridsiatom treťom ťahu z hrôzou zistím, že som pri tom zabudol na odhalenú intrigu čierneho koňa z osemnásteho ťahu, ktorú som vtedy zablokoval umiestnením veže. Nové plány zrušili staré zábezpeky. Kto si to má v zložitom svete stále nových tancov pamätať?!

V šachu za to môžem zaplatiť prehrou. V staviteľstve nefungujúcou klimatizáciou, v účtovníctve chýbajúcim miliónom, v zákonodarstve protiústavným paragrafom. Pri šoférovaní haváriou a pri výchove detí stratou dôvery. Je toľko zlých dôsledkov, ktoré si spôsobujeme zábudlivosťou, ignorovaním niečoho, čo už dávno vieme.

Ale kto by na každom kroku kontroloval všetky známe riziká? Svet by ustrnul v strate odvahy.

Napriek tomu prácnosť kontroly nemôže byť argumentom k ľahkovážnosti. Ak raz vieme, že niečo nesmieme urobiť, pretože to ohrozí základy celej stavby, nesmieme to urobiť ani o pár mesiacov neskôr. Veď výťah medzitým nezvýšil svoju nosnosť.

Podľa extrémneho programovania ak vieme o akomkoľvek riziku, musíme s ním nielen bojovať ihneď, keď ho objavíme, ale aj musíme vytvoriť jednoducho aplikovateľný test, ktorý kontroluje odhalené riziko. Tento test môže kedykoľvek neskôr použiť každý, kto s dielom pracuje.

Testy zhromažďujeme a vždy, keď niečo so systémom robíme, všetky testy spustíme. Niečo to stojí, ale kvôli zabudnutej starej intrige neprehráme boj s osudom.

* * *

Keď nám padá chalupa, neopravujeme tečúci vodovod. Na to už je neskoro. Aj keď vieme, že práve z neho tečúca voda podmyla základy, oslabila múry, vytopila pivnicu. Keď treba evakuovať, nie je čas odstraňovať príčinu.

Na vodovod sme mali roky času. Stačilo sem tam skontrolovať vedenia, ohmatať vlhkú stenu, neignorovať zatuchnutý chlad v komore. Starat' sa aj o veci, ktoré ešte fungujú. Nečakať na katastrofu. A potom v potope vynášať historické hodiny.

Je to stará múdrosť. Jednoduchá, lacná a účinná. A predsa ju toľkí ignorujeme. Nechce sa nám oberať sa o pôžitok z fungujúceho sveta. Vydávať peniaze na opravy, ktoré ešte netreba. Stráviť nedeľu v rozkopanej pivnici, keď je vonku tak krásne.

Potom prideme o dom, rodinu čakajú mesiace provizória, roky šetrenia. Ale to už neriešim otázku, či sa mi chce. Musím.

Extrémne programovanie prikazuje kontrolovať priebežne stav celého systému a všímať si, čo by bolo potrebné zmeniť, opraviť, zlepšiť. Tvrdí s veľkou naliehavosťou, že refaktorovať (čo v odbornej hantírke znamená opravovať, vylepšovať, zjednodušovať) treba vtedy, keď všetko funguje. A treba to robiť po jednom. Pretože odstraňovať dva izolované problémy za funkčného stavu je podstatne rýchlejšie, bezpečnejšie a lacnejšie ako zápasit' s koalíciou spojených porúch. Inštalatérske *divide et impera*.

* * *

Najsmutnejšie na utópiách je, že sú krásne. Vidíme sa v nich: štíhli, urastení a mladí, ako si užívame plody pozemských rajov s ostatnými, rovnako mladými, vzrušujúcimi a priateľskými. Medzi nami pobiehajú anjelici, naše rozkošné deti, ktoré neplačú, dobre sa učia a vždy večer pred spaním si sami upracú hračky. Konflikty odstraňujeme s úsmevom a pár obojstranne ústretovými vetami.

My, čo veríme, že kúzlo nie je zázrak, vieme, že kdesi poza všetky tie reči ukrýva kúzelník trik. Čosi, čo je iba ilúziou pravdy. Pre kúzelníka je to profesia. Avšak pre diváka je trestuhodná naivita domnievať sa, že z klobúka ťahané králiky nepotrebujú žrať.

A predsa sa vždy znovu popálime. Zlatoústi luhári nám sľubujú pozemské raje výmenou za obyčajný papierik, do urny hodený. Papierik, o ktorom si aj tak myslíme, že nemá žiadnu váhu. A zrazu chceme zaň zázrak.

Podomový obchodník nám predá nezničiteľné hrnce, šéf ponúkne dvojnásobný plat, bankár zaručený tip na tridsaťpercentné dividendy. Omámení vidinou šťastia na dosah ruky zabúdame na lekcie o spojených nádobách. O akcii a reakcii. O dejinách komunizmu.

Idúc krajinou vidíme tisíce rodinných domov. Koľké z nich majú poschodia prichystané pre deti, ktoré tam nikdy nebývali? Rodičia, ktorí pre tie domy nemali čas s deťmi na hru, či na rozhovor, si mysleli, že to zdvojené úsilie je istá výhra. Že na starobu neostanú sami. Aj keď oni od svojich rodičov odišli tak dávno.

Extrémne programovanie zakazuje robiť veci, ktoré netreba. Vtedy, keď ich netreba. Pretože život si ako potok nájde svoju cestu. A nič nie je márnejšie, ako zhrdzavený vypínač na stene drevenice, kde nikdy nebola elektrina.

* * *

Extrémne programovanie je softvérová metodológia, ktorá navrhuje postupy, ako vrátiť ľudskosť do tvorby programových systémov. Vznikla niekedy okolo roku 2000, kedy už bolo

jasné, že nás počítače, internet, mobily, bankomaty, práčky, iPody, GPS a ostatné programovateľné zariadenia obklopili hustou sieťou elektronických pavučín. A programovanie sa stalo jedným z najrozšírejších povolání súčasnosti.

Je reakciou na gigantický rast programátorských inštitúcií, mohutné metodológie a každý detail riadiace nástroje. Je odpoveďou na nedôveru, ktorú stále väčšie projekty adresujú ľuďom, ktorí tú prácu musia urobiť.

Požaduje bežné, logicky znejúce veci, ktoré pôsobia tak normálne, že sa ich nikto nedrží. Napríklad, aby ľudia pracovali 40 hodín týždenne, pretože tak sa ľudská radosť z práce nevyčerpá. Aby robili v dvojiciach, diskutujúc o každom detaile, ktorý za chystajú urobiť. Aby robili to, čo je momentálne najdôležitejšie a nezdržovali sa montovaním vypínačov pre ešte nenapojované osvetlenie. Aby dokončovali použiteľné časti projektu, hotové ukazovali zákazníkovi a pýtali sa na jeho názor. Pretože zákazník má dielu rozumieť a súhlasiť s riešením. Aby testovali, či nová práca nepokazila tú už dokončenú. Či plynári neprederavili vodovod a betonári nezaliali dvere. A tiež, aby nikto netrpel slepotou nevšimavosti, keď vidí niečo nefungujúce. Aj keď to momentálne nie je jeho vec.

Extrémne programovanie je volanie po návrate k zdravému rozumu (common sense), po jeho historickej rehabilitácii. Chaplinovu Modernú dobu posielala do šrotu. Asi to bude znieť dosť konzervatívne, ale extrémne programovanie hovorí, že sa ľuďom má a dá dôverovať viac, než tabuľkám a schémam.

Kdesi za tým všetkým je renesancia viery v človeka na začiatku 21. storočia. V jeho prirodzenú schopnosť prevziať zodpovednosť za svoj profesný aj ľudský fortieľ. Desiat'tisíce dobrovoľných individuálnych spolutvorcov open source projektov tomu celkom dáva za pravdu.

Extrémní programování

Kent Beck, Vydavatel'stvo: Grada, 2002

Refactoring, Zlepšení existujícího kódu

Martin Fowler a kolektiv, Vydavatel'stvo: Grada, 2003

Programování řízené testy

Kent Beck · Vydavatel'stvo: Grada, 2004